

ALMENAR
DESAPAREGUT

GABRIEL IJOANI ROIG / ANC - FONS GERMANS ROIG

Josep Forns - Anna Salvia - Josep González

ALMENAR

DESAPAREGUT

 efadós[®]

 Ramon Berenguer IV
Biblioteca Pública

ALMENAR
LECTOR
Programa de motivació a la lectura

 INSTITUT
ESTUDIS
ILERDENS

 Diputació de Lleida
La força dels municipis

ALMENAR DESAPAREGUT

Col·lecció «Catalunya Desapareguda»

Primera edició: març del 2026

© dels textos: Josep Forns, Anna Salvia
i Josep González

© del pròleg: Joan-Ramon González Pérez

© de les fotografies: diversos autors

© de la col·lecció: Editorial Efadós

© de l'edició: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3, nau A
Polígon industrial les Torrenteres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original i disseny:

Editorial Efadós

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la coberta:

Atribuïda a R. Violant i Simorra / Fons Anna
González Ballarín

Hi col·laboren:

Agropecuària Camarasa, SL

Biblioteca Ramon Berenguer IV d'Almenar

Ajuntament d'Almenar

Anna Soler Ballús

Acrònims:

AFCEC (Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista
de Catalunya)

AFIEI (Arxiu fotogràfic de l'Institut d'Estudis
Ilerdencs - Diputació de Lleida)

AHL (Arxiu Històric de Lleida)

ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)

SCCM (Servei de Catalogació i Conservació
de Monuments - Diputació de Barcelona)

ISBN 979-13-87658-78-6

DL B-5038-2026

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Mantenint el segon perfil urbà del Segrià

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Una panoràmica del poble i la seva gent

Pàg. 13

EL CENTRE HISTÒRIC

Un poble amb arrels medievals

Pàg. 75

EL CREIXEMENT URBÀ

El treball familiar, la força del canvi

Pàg. 143

L'EXPANSIÓ, MÓN AGRARI I INDÚSTRIA LOCAL

L'horta, la Bassa Nova, la Plana i les torres

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

MANTENINT EL SEGON PERFIL URBÀ DEL SEGRIÀ

Joan-Ramon González Pérez, arqueòleg

Almenar és una població segriana especialment afortunada, no solament per tenir la silueta paisatgística més atractiva després de la de Lleida, sinó per l'atenció que ha rebut dels historiadors, la majoria, fills del poble, els quals han publicat els seus estudis i han fet que la localitat tingui un bon repertori bibliogràfic. Ara cal afegir-hi aquest llibre que teniu a les mans, que és essencialment gràfic i referent a un temps passat i, per tant, desaparegut. Almenar s'incorpora a l'atractiva col·lecció de l'editorial Efadós de divulgar velles i atractives imatges, normalment de fotògrafs anònims, de com havien estat els pobles de Catalunya.

Els tres autors d'*Almenar desaparegut* han fet una excel·lent tria d'imatges, ben comentades, que ens permeten conèixer o recordar, segons l'edat del lector, com havia estat el poble durant la primera meitat del segle xx. Però, a més de veure el seu perfil característic, amb la poderosa imatge de l'església de Santa Maria i el seu esvelt campanar sota el petit castell, i passejar pels atractius carrers i places del poble o d'altres bonics indrets del municipi, tot cospant la seva relació mai fàcil amb la necessària aigua, el llibre mostra d'una manera generosa les gents que hi visqueren. Com diu molt bé Josep Fornés en la introducció, l'obra és una «panoràmica del poble i la seva gent». No hi ha cap mena de dubte que tots aquells que surten a les fotografies contribuïren a fer l'Almenar que avui conei-

xem. Les imatges ens mostren les persones quan anaven a l'escola, als esdeveniments familiars, a la feina, a les festes del poble, a les processons, balls o competicions esportives –com les curses de bicicletes, el vehicle popular que permetia moure's amb llibertat per tot el terme–, i sorprèn que l'any 1968 Almenar ja tingués un equip de futbol femení. Poca broma!

Tot gaudint de les imatges del llibre, als almenarencs se'ls despertarà melangia, però també orgull per haver estat protagonistes d'aquella quotidianitat, no pas fàcil, però sempre engrescadora, com és la vida mateixa. I aquells lectors que no siguin del poble hi trobaran un recull d'imatges delicioses que conviden a conèixer-lo actualment i comprovar com ha canviat, però mantenint la seva poderosa essència.

Introducció

UNA PANORÀMICA DEL POBLE I LA SEVA GENT

Josep Forn i Bardají, historiador

La fotografia és un element essencial per explicar la història d'una comunitat, tant d'un element habitual del paisatge com d'un dia familiar excepcional o un acte cívic de la màxima solemnitat.

Als pobles petits, encara són singulars les fotografies de finals del segle XIX o principis del segle XX. A Almenar, les primeres imatges que coneixem són a partir de la primera dècada del segle XX, fetes per excursionistes o per enviats d'entitats culturals. Això no vol dir que no n'hi hagués de particulars, sinó que no les coneixem.

Partim d'uns anys en què encara hi havia fanals de petroli als carrers, sense cablejat elèctric i en què els

habitants feia pocs anys que es podien proveir d'aigua corrent en llocs cèntrics, en forma de fonts, safaretjos o abeuradors per a animals, on arribava per gravetat des dels dipòsits municipals de la part alta de la vila. Aquesta aigua provenia del canal d'Aragó i Catalunya i evitava haver d'anar a buscar-la a la séquia de Pinyana.

Parlem d'unes primeres imatges que sorprenen pels carrers empedrats per evitar l'erosió de la pluja o del fang, permetent, així, una millor adherència a terra dels animals de treball i dels carruatges, i amb voreres estretes de lloses per als vianants. Tots els fotògrafs palesen elements col·lectius de referència: l'església, el fossar, la paeria, les places, elements de culte o el portal principal amb la creu de terme, amb persones al costat que reflecteixen la indumentària.

D. LÓPEZ / FONS FRANCESC MARTÍ SOLSONA

ELS CARROS EN EL RECORD

Eren el vehicle majoritari de transport de la pagesia fins entrada la dècada del 1940. A partir de llavors, la implantació progressiva dels tractors amb els remolcs moderns de rodes de cautxú va permetre tragar més quantitat de producte en menys temps.

TEMPS DE TRANSFORMACIÓ

El paisatge agrari varia en el decurs dels anys. De vegades, els canvis són tan ràpids que d'una generació a una altra hi ha dificultats per identificar els noms d'estris, de varietats de conreus o d'edificacions disperses pel terme dedicades a transformar la producció familiar.

D. LÓPEZ / FONTS FRANCESC MARTÍ SOLSONA

Entrats als anys vint, a part de l'horta vella, la irrigació pel canal d'Aragó i Catalunya va permetre transformar el secà de la part més occidental del terme, els Fondos, en regadiu. L'entorn de l'antic recinte murallat va consolidar barris exteriors, com el Raval, el Pati, les Arroquetes, el Calvari o els Trullats, fins a la carretera.

Les cases de pagès i les torres es van convertint en centres de producció agrària, es crien animals amb els quals treballa tota la unitat familiar i s'introdueixen innovacions tecnològiques, l'associacionisme agrari i centres d'ensenyament privat, a part de l'oficial. En els trulls s'hi feien les feines per a l'obtenció del vi, mentre que diversos molins elèctrics produïen oli en abundància. A la vila, cada dia hi ha més botigues i establiments de serveis per al públic.

L'any 1930 Almenar tenia 2.780 habitants, 520 més que el 1900. Els anys posteriors, la Guerra Civil (1936-39) va deturar la prosperitat que lentament s'havia aconseguit.

Les imatges, ja més abundants, ens demostren com la capacitat de treball de la generació següent viu un

estímul en l'activitat econòmica, innovant amb la intensificació de la producció en varietats fruitals, de més demanda al mercat, incorporant motocultors i tractors que estalvien temps, incrementant la producció, juntament amb l'especialització d'oficis, com els empeltadors, esporgadors, embaladores de fruita, grangers i tractoristes, o se'n mantenen altres de pròpiament femenins, com les fabricanes. El cereal és una altra activitat complementària i s'introdueixen les primeres granges d'aviram i integradores de porcs. A Almenar, l'any 1970 hi vivien 3.784 persones, el nombre més alt de la seva història.

Paral·lelament es va produint un canvi de mentalitat social que coincideix amb el final d'una etapa de restriccions socials que impulsa la transició democràtica, amb més participació femenina en activitats cíviques i de treball. Una preparació més gran facilitarà el treball fora de la població en el creixent sector de serveis i la creació de nous llocs de treball en empreses locals.

AUTORIA DESCONEGUDA / BIBLIOTECA RAMON BERENGUER IV - FONDS CAMARASA

EL CENTRE HISTÒRIC

Un poble amb arrels medievals

Almenar és una vila d'origen medieval que sorgeix al peu del tossal del castell dels Moros, un indret que allotjaria l'antiga torre de senyals o almenara àrab. Arran de la concessió de la carta de població pel comte de Barcelona Ramon Berenguer IV l'any 1147, i poc després de la séquia del terme, l'any 1151, s'aniria consolidant com a vila de cruïlla entre les terres del Pirineu i la plana lleidatana, i de la Catalunya interior amb l'Aragó proper.

La construcció del primer nucli habitat, al cim d'una muntanyeta, va configurar una urbanització adaptada a l'orografia del terreny, amb una via central, el carrer del Mig o Major. A cada banda hi havia un carrer paral·lel, el del Solà i el de Sant Joan, aquest darrer també dit «dels Teixidors». A l'extrem oest, extramurs, el poble acabava amb el castell dels senyors de la vila, els Carcassona-Icart, avui totalment desaparegut. Per la banda est, les cases arribaven fins a l'església de Santa Maria i, pel sud, a la plaça del Soldevila.

EL CASTELL I L'ESGLÉSIA

El nucli urbà d'Almenar, mirat des de la proximitat per la banda sud, no deixa dubtes que el seu primer traçat es devia trobar entre el turó del castell dels Moros i l'església, el qual s'aniria eixamplant fins al portal del Soldevila, probablement en ple segle XIV. La vila tancada per la muralla estava protegida per tres portals principals: l'esmentat del Soldevila, el del Pati i el del Rubió. N'hi hauria altres de secundaris. Al costat de les sortides respectives creixerien els barris. Durant la segona meitat del segle XVIII, Almenar, com la resta del país, va iniciar una època de progrés demogràfic i econòmic expandint els conreus d'horta i de secà.